

שמורת טבע הבטיחה

שאלות ותשובות

שמורת טבע הבטיחה היא שמורת נופי מים מתוקים הגדולה בישראל ובה עושר נדיר של חי וצומח. באביב 2021 היא הוכרזה וזכתה בהגנה על פי חוק. מה מיוחד בה? מה מאיים עליה ואלו שינויים יחולו בה מבחינת חובבי הטילים, הדיג והשיט?

מה מיוחד בשמורת טבע הבטיחה ומהי חשיבותה?

שמורת טבע הבטיחה שבבקעת הבטיחה, הקרויה גם בקעת בית צידה, היא בית גידול לח המאכלס נופי מים מגוונים. זהו המקום היחיד בישראל שבו השתמרה מערכת אקולוגית שלמה של מים מתוקים: נופי ביצה טבעיים כמעט בלתי מופרעים, פלגים עונתיים ופלגי מים הזורמים כל ימות השנה, בריכות מים, לגונות, מלחות, נחלים, מעיינות, שטחי הצפה ונסיגה של הכנרת, וכן הדלתא של נהר הירדן. בקעת הבטיחה נוצרה מהנחלים משושים, זוויתן, יהודיה, דליות, בתרה, שפמנון ונהר הירדן. הירדן נשפך לבקעה בחלקה הצפוני-מערבי, ובהיותו הנהר הגדול בארץ הוא מקור המים העיקרי גם של הכנרת.

החי והצומח בשמורה

הלגונות וחיבורן לכנרת הן בית הגידול החשוב להתרבות האמנונים ולאיימון דגיגיהם, שכן זהו אזור הריבוי העיקרי של מינים אלו באגם ובארץ. בבקעת הבטיחה הוגדרו 23 מיני דגים, מהם מינים המייצגים אזורי תפוצה בעולם ומינים שהם אנדמיים (בלעדיים) לכנרת. כמה מינים, למשל האמנון, הם דגי מאכל המושכים דייגים חובבים ומקצועיים, ולדיג זה יש השלכות חמורות והוא מקשה מאוד על שמירת הטבע. הלגונות חשובות מאוד גם לעופות כמו לבן חזה, פרפור עקוד, לבניות, שחפיות ים, שלדג גמדי וקורמורן גמד. בית הגידול הלח חשוב גם למיני ברווזים וצוללים. באזור שוכנת אוכלוסייה של טבולן מצויץ והוא מקום אכילה חשוב למיני עופות כמו קורמורן גדול ומיני אנפות. גם רוב מיני היונקים החיים כאן קשורים במים. הגדול שבהם הוא חזיר הבר, המנצל את חישות הקנים להסתרת צאצאיו הרבים. הלוטרה – כלב הנהר – נדירה וחמקנית מאוד, אך לעתים ניתן להבחין בה, בגלליה או בעקבות שהותירה בבוצ. מלבדם נמצאים בבקעה יונקים רבים אחרים שאינם קשורים בהכרח למים כגון תנים, נמיות, חתולי בר וביצות, שועלים, גיריות ודרבנים. בית הגידול הביצתי עשיר בצומח ביצתי ובו מינים ייחודיים ונדירים כמו פשטה שרועה, ארכובית צמירה ואגמית רבת שורשים, שבתי הגידול שלהם בארץ מעטים. נוף הלגונות ייחודי לבטיחה ומצויים בו צמחים צפים כמו נהרנית צפה ומדד זוחל, ומיני גדות כמו שנית גדולה, שנית מתפתלת וכמה מיני ארכובית.

מהן הסיבות להכרזת השמורה?

שמורת טבע הבטיחה היא בית גידול לח שאין שני לו בישראל. בתי גידול דומים הם שפכי נחלים לים ומלחות אחדות, אך ביצה עם לגונות וקשר לאגם מתוק יש רק אחת בישראל. בקעת הבטיחה עשירה בחי ובצומח ושמירה עליה תבטיח את רצף בתי הגידול גם במפלסים משתנים של הכנרת.

מהו שטח השמורה ומהם גבולותיה?

השמורה שוכנת בצפון-מזרח הכנרת ושטחה 10,044 דונמים. שטחיה היבשתיים משתרעים על השטח שמאזור צומת רמות דרך כביש 92 עד צומת יהודיה, ומשם לאורך כביש 87 עד לחוף אמנון. שטחה המימי הוא מהקצה הצפוני של חוף כינר עד לקצה המזרחי של חוף אמנון בקו ישר.

מהם האיומים על שמורת הטבע?

לאחר מלחמת ששת הימים אותו ערכי הטבע שבבקעת הבטיחה בסקר נופים ואתרים של רמת הגולן ביוזמת רשות שמורות הטבע דאז. למרות חשיבותה של הבטיחה וערכי הטבע המיוחדים שבה, אימו על שלמותה גורמים ששאפו להפיק ממנה תועלת כלכלית בשלל דרכים: הקמת מלונות בתחומה, סלילת כבישים, הכשרת שטחים רבים לחקלאות והתרת דיג ללא מגבלות. אומנם שטחי החקלאות הוחרגו משטחי השמורה, אך בהיבט שמירת הטבע הם עדיין מהווים איום בשל דליפת חומרי הדברה מהם לשמורה וזיהום מי הנחלים והלגונות.

בשנים האחרונות נוספה עוד פגיעה של ממש בשטח השמורה משיט של כלים מנועיים (אופנועי ים וסירות מנוע). השיט מפריע באופן משמעותי לקינוני עופות מים ממינים רבים ואף פוגע באזורי ההטלה של האמנונים. גם טיולים מסבים נזק. רוב מסלולי הטיול בשמורה הם בתוך המים, ודריסת הבוץ שבקרקעיתם וערבולו פוגעים בעולם החי והצומח.

השמורה הוכרזה – מה משתנה מבחינתי בשטח?

אלו המגבלות החדשות הנגזרות לפי חוק מהכרזת השמורה:

הבערת אש: אסור להבעיר אש בשטח השמורה. כדאי לדעת כי שרפות שפורצות באזור זה עלולות להשתולל ימים רבים בגלל שילוב קטלני של רוחות חזקות, אקלים חם מאוד וצומח בכמות שמהווה חומר דלק להזנת האש.

לינת שטח: לינת שטח (קמפינג) אסורה בשמורה מפני שהיא גורמת לפגיעה קשה במהלך החיים הטבעי של בעלי החיים.

דיג: הדיג בשטח השמורה אסור בכל צורותיו (חכות, רשתות, צלילה וכו'). כפי שהוזכר לעיל הסיבה לכך היא שבשפכי הנחלים מצויות נקודות הטלה של אמנונים, וחשיבותן עצומה.

טיולי שטח: שבילי הטיול הממונעים המסומנים בשטח ימשיכו לשמש את המטיילים, והשערים יישארו פתוחים. עם זאת אסור לטייל באזור בשעות החשכה.

חקלאים: חקלאים רבים שבעי רצון מההכרזה מאחר שהיא מספקת להם הגנה – על שטחי העיבוד, על עדרי הבקר, ועוד. כל שינוי בשטחי החקלאות, למשל תיקון תשתיות, מתואם עם רשות הטבע והגנים. החקלאים עומדים בקשר קבוע עם צוותי הרשות ומשתמשים בשבילים המשותפים לשמורת הטבע ולאזורים החקלאיים. הרשות גם נוקטת פעולות הסברה לעובדים הזרים בשטח על חשיבותו של איסור הציד בשמורה. **שיט:** בתחומי השמורה השיט בקיאקים והשימוש בכלי שיט ממונעים אסורים.

טיולים ברגל: ההליכה נאסרה ברוב הנחלים הזורמים ובעיקר בלגונות שבהן התשתית בוצית. בשני מסלולים – הזאכי (קטע מנחל יהודה) והמגרסה (קטע מנחל דליות) – הותרה הליכה במים. המטיילים מוזמנים להמשיך ולחקור את אזור הבטיחה בשבילי הטיול המסומנים ובשעות האור. מלבד מסלול הזאכי והמגרסה אפשר לטייל בשביל סובב כנרת ובית הבק.

נוכח המגבלות אלו פתרונות מוצעים למטיילים, לדייגים ולחובבי השיט?

על אף שהוטל איסור על שיט צפויה רשות הטבע והגנים להחריג בעתיד אזור ייעודי לשיט קיאקים בשטח השמורה.

חובבי **קמפינג** יופנו לאתרי לינת שטח מוסדרים בקרבת מקום כגון פארק הירדן, חניון דליות, חוף אמנון וחופים מוסדרים אחרים.

חובבי **הדיג** בחכות מוזמנים לפקוד את חופי הכנרת הסמוכים לשמורה שבהם הדיג מותר, וגם את אזור פארק הירדן מצפון לגשר אריק לכיוון כרכום.

